

Т.Ю. Туниця, д-р екон. наук, професор

Н.М. Юрків, аспірант

Національний лісотехнічний університет України

**ПОГЛИБЛЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ
“ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЛІСОВИХ ПІДПРИЄМСТВ”
В КОНТЕКСТІ ВИМОГ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

Постановка проблеми. За сучасних умов адаптації господарюючих суб'єктів лісового сектору економіки України до ринкової моделі господарювання, важливим аспектом ринкової трансформації таких суб'єктів є поглиблення зовнішньоекономічної діяльності. Максимальну здатність підприємства, за існуючого рівня власних потужностей, виробляти товари або надавати послуги, які є конкурентоздатними на зовнішніх ринках, у наукових дослідженнях називають експортним потенціалом підприємства.

Таке трактування експортного потенціалу враховує три важливих аспекти: здатність підприємства виробляти продукцію на експорт, здатність підприємства формувати попит на свою продукцію на зовнішньому ринку та здатність підприємства виробляти конкурентоздатну продукцію. Водночас для підприємств лісового сектору економіки України, які використовують для виготовлення експортної продукції унікальні природні лісові ресурси, потенційні можливості щодо експортної діяльності можуть наступати тільки тоді, коли вилучення цих ресурсів на експорт буде здійснюватися з дотриманням екологічно безпечних умов для лісових територій підприємств. Тому, за концепції сталого розвитку, є потреба обґрунтувати і уточнити поняття “експортний потенціал лісових підприємств”.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В дослідженнях І.Ю. Сіваченка і І.З. Долженського зовнішньоекономічний потенціал підприємства, як основного суб'єкта господарювання кожної галузі економіки і формувача зовнішньоекономічного потенціалу на регіональному і державному рівнях, визначається як максимальна здатність підприємства, за існуючого рівня власних потужностей, виробляти товари або надавати послуги, які є конкурентоздатними на зовнішніх ринках [1, 2]. В той же час, таке трактування поняття зовнішньоекономічного потенціалу підприємства визначає саме

експортний потенціал, тому що зовнішньоекономічна діяльність охоплює не тільки надання товарів і послуг зарубіжному споживачеві (експорт), а й змогу закупувати і успішно освоювати зарубіжну продукцію – технології, машини і механізми (імпорт), кооперуватися із зарубіжними партнерами, брати участь в міжнародних інвестиційних проектах тощо.

Про необхідність враховувати умови під час визначення потенціалу підприємства вказується в роботах В. Максимова і О. Голуба, де стверджується, що потенціал – це максимальні можливості об'єкта функціонування з урахуванням факторів впливу шляхом раціонального використання усіх видів ресурсів для досягнення поставлених цілей [3, 4].

В роботах В.П. Руденко зазначено, що максимальні можливості підприємства щодо експорту продукції (експортний потенціал) визначаються, в першу чергу, природно-ресурсним потенціалом, зокрема, запасами лісових ресурсів на території держави, регіону, суб'єкта господарювання (природно-ресурсний потенціал лісів) [5].

За визначенням відомого дослідника економіки лісового господарства І.М. Синякевича, лісові ресурси – це сукупність матеріальних благ лісу, які можна використати без шкоди навколишньому середовищу і з найбільшою народногосподарською ефективністю [6].

Природно-ресурсний потенціал лісів має певні особливості:

- є поновлюваним, за умов, коли інтенсивність його використання не перевищує темпів їх приросту;
- здійснює істотний вплив на галузеву структуру економіки та види виробництв як країни в цілому, так і конкретного регіону, що значною мірою формує виробничий потенціал країни (регіону);
- виступає в двоякому значенні: з одного боку, ресурси лісів розглядаються як природні продуктивні сили і складова частина матеріальних ресурсів, що використовуються для виробництва товарів і послуг, а з іншого боку, лісові ресурси виступають як елементи навколишнього природного середовища (місце проживання людини). Ця функція лісів, хоч і є важливою умовою економічної діяльності, в економічний потенціал не входить і є складною для оцінки.

Постановка завдання. Метою даної статі є розвиток поняття експортного потенціалу лісових підприємств за умов концепції сталого природокористування.

Виклад основного матеріалу досліджень. Якщо за першою складовою експортного потенціалу підприємств лісового господарства вважати наявність ресурсу, то Україна, незважаючи на невелику лісистість території (загальна площа земель лісового фонду становить 10,8 млн га, з яких лісовою рослинністю вкрито 9,5 млн га, що становить 15,7 %

території України), за площею та запасами лісу, є європейською лісовою державою. За площею лісів Україна займає восьме місце в Європі, що свідчить про достатні ресурсні можливості для організації експортного виробництва.

Більшість лісових підприємств є комплексними. Окрім лісовирощування, вони займаються лісоексплуатацією та переробленням деревини на товари широкого вжитку.

Важливим напрямом підвищення економічної ефективності наявних природних лісових ресурсів є активізація експортної діяльності лісових підприємств. Експортна діяльність дає змогу підприємству акумулювати значні валютні резерви та інвестувати їх у новітні технології, сучасні машини і механізми, формувати сприятливий інвестиційний клімат для зарубіжних інвесторів, підвищувати свій імідж серед вітчизняних і зарубіжних споживачів.

Продукція лісових підприємств користується значним попитом на зарубіжному ринку. Активними діловими партнерами підприємств лісового сектору економіки України є суб'єкти господарювання Угорщини, Італії, Німеччини, Австрії, Словаччини, Чехії. Тим самим, успішно реалізується друга складова класичного поняття експортного потенціалу підприємства – здатності формувати попит на зовнішньому ринку.

Лісові підприємства України активно формують і третю складову експортного потенціалу щодо можливостей виробляти конкурентоздатну продукцію. Підвищити конкурентоздатність експортних товарів планується і реалізується через розширення асортименту, що експортується. У структурі експорту продукції лісових підприємств окрім пиловника з'являються обрізні та не обрізні дошки, заготовки пиляні, шпон, брус, палети тощо.

Це свідчить, що за економічними аспектами – ресурсними можливостями, можливостями щодо формування попиту і виготовлення конкурентоздатної продукції – підприємства лісового сектору економіки України, зокрема ті, що територіально розташовані у північно-західних регіонах, потенційно готові до експортного виробництва.

За концепцією сталого розвитку важливою умовою господарювання лісових підприємств є недопущення порушень лісових екосистем. Стан довкілля лісових підприємств, за якого унеможлиблюється порушення природних екосистем і здійснення негативного впливу для здоров'я людей, вважають екологічно безпечним.

Необхідність формування і дотримання екологічної безпеки експлуатації лісів зумовлено стратегічно важливим еколого-економічним

та соціальним значенням лісових ресурсів, їх багатofункційністю, міжгалузевим характером використання ресурсного та екологічного потенціалу лісів, а також зростаючими потребами суспільства в екологічно безпечному та чистому навколишньому природному середовищі.

Ризики виробничого впливу суб'єкта господарювання на природне середовище мінімізуються, тобто відповідають екологічно безпечним вимогам виробничої діяльності, тоді, коли підприємство має фінансові, матеріальні, інформаційні, управлінські та інші ресурси для збереження або відновлення первозданного природного стану лісових територій.

Кількісну оцінку екологічної безпеки господарської діяльності, зокрема експортного виробництва, за природними аспектами вважаємо за доцільне оцінювати шляхом порівняння значень природоємності (комплексне економічне, екологічне і соціальне навантаження на лісові ресурси) експортного виробництва території підприємства, тобто сукупністю обсягів господарського вилучення і ураження місцевих відновлюваних ресурсів, включаючи забруднення середовища (I), і можливістю залучення ресурсів підприємства для відновлення первозданих екосистем (T_e). Для експортного виробництва, що відповідало би екологічно безпечним вимогам, значення цих показників повинні бути однаковими, тобто $I = T_e$.

Ступінь екологічної напруженості експортної діяльності для лісу і лісових територій підприємств визначається коефіцієнтом екологічної загрози (K_{ez}), яку можна подати такою залежністю:

$$K_{ez} = I / T_e.$$

У разі, коли $K_{ez} \leq 1$, стан експортного виробництва вважають екологічно безпечним, коли $1 < K_{ez} \leq 2$ – екологічно напруженим, а коли $K_{ez} > 2$ – екологічно критичним.

Враховуючи те, що ліс є народногосподарською цінністю із значним комплексом корисних ефектів, які активно використовуються суспільством, оцінка рівня експортного навантаження на ліси повинна містити вимір цілого комплексу показників (корисних властивостей лісу), на які впливає експортна діяльність підприємства.

Комплекс корисних властивостей лісу, на які (в тій чи іншій мірі) впливає експортна діяльність підприємства, включає:

- здатність лісу створювати матеріальні блага, в першу чергу, деревинну продукцію, яка і є основою експортної діяльності;
- здатність лісових територій створювати необхідні умови для існування різних видів флори і фауни, і які можуть зазнавати значних змін у зв'язку з проведенням рубок деревини на експорт;

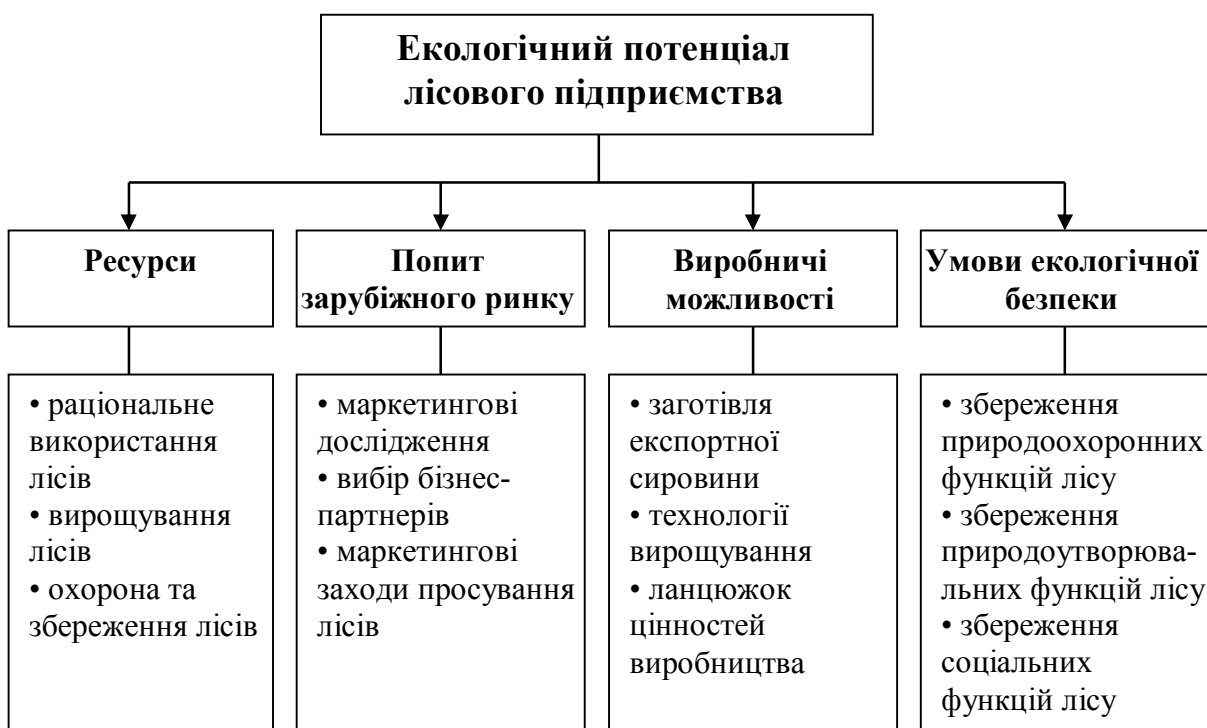
- здатність виконувати комплекс соціальних функцій (рекреаційну, оздоровчу, естетичну, інформаційну та ін.);
- здатність формувати і підтримувати загальноприродний баланс (клімат, рельєф, водний баланс та ін.).

Тобто, екологічно безпечна експортна діяльність можлива, в першу чергу, в ситуації, коли коштів від реалізації експортної продукції буде достатньо для компенсації експлуатаційного навантаження на матеріальні ресурси і соціально-екологічні функції лісу та лісових територій підприємства.

За умов концепції сталого природокористування, тільки за наявності у лісових підприємств можливостей щодо дотримання екологічно безпечного експортного виробництва (звісно, за наявності економічних складових експортного потенціалу) можна вважати, що підприємство потенційно здатне організувати експортну діяльність.

Викладене дає підставу запропонувати своє визначення поняттю “експортний потенціал лісових підприємств”, а саме: експортний потенціал лісового підприємства – це здатність підприємства максимально використовувати свої наявні та перспективні лісові ресурси для виробництва товарів та надання послуг, які користуються попитом і конкурентоздатні на зовнішньому ринку за умов здійснення своєї діяльності з дотриманням екологічно безпечних вимог із збереження лісових територій господарства.

Тобто, експортний потенціал лісових підприємств включає в себе чотири складових: наявні та перспективні ресурси (такі, що очікуються в ході вирощування лісів), рівень попиту на лісові товари і послуги на зовнішньому ринку, можливості підприємства щодо виробництва якісної та конкурентоздатної на зовнішньому ринку продукції, екологічно безпечні умови виробництва продукції (рисунок).

Модель експортного потенціалу лісового підприємства

Цілком зрозуміло, що дотримання умов екологічної безпеки під час виробництва експортної продукції не несе економічного навантаження, а визначає певний стан факторів навколишнього середовища, за яким експортне виробництво продукції лісу відповідає сучасній концепції сталого природокористування. Тобто, за умов концепції сталого користування, економічні можливості лісових підприємств щодо виробництва і реалізації експортної продукції є тільки необхідними умовами експортного потенціалу. Достатніми вони стають у випадку, коли підприємство здатне вилучати природні ресурси для виробництва експортної продукції дотримуючись екологічно безпечних норм і вимог щодо захисту лісу і лісових територій підприємств.

Висновки. Існуюче трактування поняття “експортний потенціал лісових підприємств” враховує тільки три важливих аспекти: можливості підприємства виробляти продукцію на експорт, можливості підприємства формувати попит на свою продукцію на зарубіжному ринку та можливості підприємства виробляти конкурентоздатну продукцію. В той же час для лісових підприємств, які використовують для виготовлення експортної продукції унікальні природні лісові ресурси, в контексті вимог сталого розвитку важливим є здійснення діяльності з дотриманням екологічно безпечних вимог щодо збереження лісу і лісових територій господарства.

Таким чином, пропонуємо, окрім трьох зазначених аспектів, поняття “експортний потенціал лісових підприємств” розширити ще одним – екологічно безпечні умови виробництва експортної продукції.

Бібліографічний список. 1. Сіваченко І.Ю. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств та організацій: [навч. посібник] / І.Ю. Сіваченко. – К.: ЦУЛ, 2003. – 186 с. 2. Должанський І.З. Управління потенціалом підприємства: [навч. посібник] / І.З. Должанський та ін. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – 362 с. 3. Максимов В.В. Економічний потенціал регіону (аналіз, оцінка та використання): монографія. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2002. – 360 с. 4. Голуб О. Реструктуризувати лісовий фонд України / О. Голуб // Економіка України, 1998. – №1 – С. 123-127. 5. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України / В.П. Руденко. – Львів: Світ, 1993. – 240 с.

6. Руденко В.П. Довідник з географії природно-ресурсного потенціалу України / В.П. Руденко. – К.: Вища шк., 1993. – 180 с. 6. Синякевич І. Економіка галузей лісового комплексу / І. Синякевич. – К.: Знання, 1992. – 312 с.

Туныця Т.Ю., Юрків Н.М. Углубление содержания понятия “экспортный потенциал лесных предприятий” в контексте требований устойчивого развития. В статье углубляется сущность понятия “экспортный потенциал лесных предприятий” и обосновывается его смысл с учетом требований устойчивого развития.

Tunytsya T., Yurkiv N. Deepening of the concept meaning an export potential of forest enterprises in the context of sustainable development requirements. The article depth “export potential of forest enterprises” concept and justified its meaning with the requirements of sustainable development.